

LBRIS

We know
books

ETSU INAGAKI SUGIMOTO

profesor de limba și istoria japoneză
la Universitatea Columbia, SUA

FIICĂ DE SAMURAI

Cum a devenit fica unui samurai
din Japonia feudală
o femeie americană modernă,
traversând sute de ani
într-o singură generație.

Traducere din limba engleză și note de
Liviu Mateescu

Editura CARTHEMIA
București, 2025

CUPRINS

Capitolul I. Iernile din Echigo	11
Capitolul II. Păr creț.....	22
Capitolul III. Zilele lui Kan	29
Capitolul IV. Vechiul și noul	38
Capitolul V. Frunze căzătoare	47
Capitolul VI. Un An Nou înșorit.....	58
Capitolul VII. Nunta care n-a mai fost	69
Capitolul VIII. Două întâmplări.....	78
Capitolul IX. Povestea unei marionete	92
Capitolul X. Ziua Păsării.....	108
Capitolul XI. Prima mea călătorie	120
Capitolul XII. Educație de călătorie	130
Capitolul XIII. Străinii	143
Capitolul XIV. Lecții.....	153
Capitolul XV. Cum am devenit creștină	165
Capitolul XVI. Navigând pe mări necunoscute.....	177
Capitolul XVII. Primele impresii	192
Capitolul XVIII. Obiceiuri ciudate.....	209
Capitolul XIX. Gânduri	224
Capitolul XX. Vecini	234
Capitolul XXI. Experițe noi	245

Capitolul XXII. Floare într-un ținut străin	262
Capitolul XXIII. Chiyo	272
Capitolul XXIV. Din nou în Japonia	285
Capitolul XXV. Casa noastră din Tokyo.....	290
Capitolul XXVI. Nimicuri tragice.....	300
Capitolul XXVII. Onorabila bunică.....	308
Capitolul XXVIII. Vizita surorii mele.....	320
Capitolul XXIX. O doamnă din vechea Japonie.....	328
Capitolul XXX. Vaca albă.....	338
Capitolul XXXI. Comori fără valoare.....	351
Capitolul XXXII. Corăbiile negre.....	363

CAPITOLUL I

IERNILE DIN ECHIGO

Străini numesc adesea Japonia „Țara Soarelui Răsare” sau „Țara cireșilor înfloriți”. Asta pentru că turiștii vizitează de obicei părțile sudice și estice ale țării, unde clima este blândă tot timpul anului. Pe țărmurile din nord-vest iernile sunt lungi, zăpada acoperă adesea pământul din decembrie și până în martie sau aprilie.

În provincia Echigo, unde era casa mea, iarna începea de obicei cu o ninsoare abundentă, zăpada cădea repede și constant până când singurele lucruri care se mai vedeau erau stâlpii rotunjiți ai acoperișurilor noastre de paie. Atunci grupuri de culi, cu rogojini pe umeri și pălării de paie largi cât niște umbrele, ieșeau cu niște lopeți mari din lemn și tăiau prin zăpadă tuneluri de la o stradă la alta. Zăpada rămânea în mijlocul străzilor toată iarna. Se ridica într-o grămadă lungă și mult mai înaltă decât acoperișurile caselor. Culi tăiau trepte în grămada aceasta, pentru că ei cărau zăpada acolo cât era iarna de lungă, iar noi, copiii, ne urcam în vârful grămezii și alergam pe creasta acesteia. Pe ele ne jucam pe săturate, uneori prefăcându-ne că suntem cavaleri care salvează un sat izolat din cauza zăpezii, sau bandiți neînfricați, care se strecurau printre troiene, pregătindu-se să atace.

O perioadă și mai interesantă era cea de dinaintea primei ninsori, când tot orașul se pregătea de iarnă. Dura întotdeauna câteva săptămâni bune și în fiecare zi când ne

duceam și ne întorceam de la școală ne opream să ne uităm la culii care nu mai pridideau să învelească statuile și micile altare înșirate de-a lungul străzilor în straiile lor de iarnă, făcute din paie. Felinarele de piatră, toți copacii și toate tufele din grădinile noastre erau învelite în paie și chiar și zidurile exterioare ale templelor erau protejate cu rogojini prinse cu fâșii de bambus sau cu plase imense făcute din frânghii de paie. În fiecare zi, străzile aveau o înfățișare nouă, iar când leii mari de piatră de pe treptele templului erau și ei în sfârșit acoperiți orașul devenea o adunătură de corturi de paie groțești de toate formele și mărimile, toate așteptând zăpada care avea să ne îngroape pentru următoarele trei sau patru luni.

Cele mai multe dintre casele mari aveau acoperișuri de paie, cu streșini largi, însă magazinele de pe străzi erau acoperite cu țiglă, întărită cu brăuri de piatră care împiedicau zăpada să cadă în bucăți mari primăvara, când începea să se topească. Toate trotuarele aveau deasupra un acoperiș permanent, iar iarna erau protejate de pereți de scândură și panouri cu hârtie impregnată cu ulei, devenind astfel coridoare lungi prin care puteam străbate tot orașul chiar și în timpul celor mai aprige viscole, protejați de zăpadă și de vânt. În coridoarele acestea nu domnea întunericul, pentru că zăpada reflecta destul de puternic lumina și chiar și la intersecții, unde traversam străzile prin tunelurile de zăpadă, era suficientă lumină pentru a distinge detaliile mai importante. De multe ori, venind de la școală, îmi citeam lecțiile în tuneluri, prefăcându-mă că eram unul dintre vechii înțelepți care studiaseră la lumina zăpezii.

Echigo, care înseamnă „Dincolo de munți”, este atât de izolat de restul Japoniei de lungul lanț al munților Kiso încât în primele zile ale feudalismului era considerat de guvern ca

fiind doar un avanpost izolat și rece, potrivit ca loc de surghiun pentru cei care erau prea puternici ori prea influenți pentru a fi pedepsiți ca infractorii de rând. Din această categorie făceau parte și cei care doreau reforme. În zilele acelea, Japonia nu avea prea mare toleranță la reformă, indiferent că era vorba despre reforme politice ori religioase, astfel că un sfetnic cu vederi progresiste de la curte, de exemplu, ori un călugăr deschis la minte era considerat la fel de deranjant și era trimis într-un loc izolat unde ambițiile lui aveau să fie definitiv distruse. Majoritatea celor care fuseseră surghiuniți la Echigo din motive politice fie au sfârșit îngropați în micul cimitir de lângă terenul pe care aveau loc execuțiile, fie s-au pierdut printre țărani, într-o casă modestă. Literatura noastră este plină de povești emoționante despre tineri bogați și cu titluri impunătoare care, deghizați în pelerini, rătăcesc prin satele din Echigo, căutându-și tatăl dispărut.

Reformatorii religioși o duceau mai bine. În general pentru că își petreceau viața lucrând printre oameni, în liniște și fără să facă rău nimănui. Unii dintre fondatorii unor noi secte budiste, exilați pe viață în aceste locuri, au fost oameni foarte pricepuți și încetul cu încetul credința lor s-a răspândit atât de mult încât Echigo a devenit cunoscut în toată Japonia drept bastionul budismului reformat. Am crescut cu poveștile preoților și eram obișnuită să văd desene cu imagini scrijelite în piatră sau statui sculptate în peșterile de pe versanții munților, opere ale neobositorilor mâini ale vechilor călugări.

Casa mea era în vechiul oraș-castel Nagaoka. În casă locuiau tata, mama, onorabila mea bunică, fratele meu, sora mea și cu mine. Cu noi mai stăteau Jiya, servitorul-șef al tatălui meu, doica mea, Ishi, Kin și Toshi. Din când în când mai veneau și alți servitori bătrâni. Aveam mai multe surori

măritate, care locuiau departe de noi, cu excepția celei mai mari, care stătea la distanță de jumătate de zi de mers cu ricșa de Nagaoka. Ne vizita din când în când și uneori la întoarcere mă lua și pe mine și petreceam câteva zile în casa ei mare, țărănească, cu acoperiș de paie, care pe vremuri fusese fortăreața dintre trei munți. Samuraii se căsătoreau adesea cu țărani, care veneau imediat după militari în ierarhia castelilor și erau foarte respectați pentru că „aceia care cultivă orezul sunt răspunzători de viața întregii națiuni”.

Locuiam aproape de marginea orașului, într-o casă imensă, cu o formă neregulată, la care din când în când se tot adăugaseră anexe și camere. Astfel acoperișul greu de paie se lăsase pe la îmbinările căpriorilor, pereții tencuiți cu ipsos erau plini de zgârieturi și de petice și numeroasele încăperi de diverse dimensiuni erau unite de coridoare înguste și strâmbe care coteau în cele mai neașteptate moduri. Casa era înconjurată, la o oarecare distanță, de un zid de piatră peste care era construit un gard de lemn, scund și solid. Acoperișul porții avea colțurile ridicate, cu petice de mușchi pe stratul cafeniu de paie. Era susținut de stâlpi imenși, pe care erau prinse porți de lemn, cu balamale ornamentale de fier ale căror brațe ajungeau până la jumătatea scândurilor groase. De o parte și de alta poarta se prelungea cu câte un perete tencuit, cu o ferestruică lungă și îngustă, cu gratii de lemn. Porțile erau deschise întotdeauna în timpul zilei, însă dacă noaptea bătea cineva în ele și striga „*Tano-mo-o!* *Tano-mo-o!*” („Vreau să intru!”), chiar dacă era vocea binecunoscută a vreunui vecin, Jiya, care nu scăpase de obiceiul din vechime, fugea întotdeauna să se uite printr-una dintre aceste ferestruici înainte de a deschide poarta pentru oaspete.

Poarta era unită de casă printr-o alee pavată cu pietre mari și inegale, iar în crăpăturile lor largi creșteau primele

flori străine pe care le-am văzut – floricele rotunde, cu tulpina scurtă cărora Jiya le spunea „nasturii uriașului”. Promise semințele de la cineva. Și cum în opinia lui nicio floare străină nu merita demnitatea de a fi plantată într-o grădină, le-a pus cu viclenie acolo unde puteau fi tratate cu lipsă de respect și călcate în picioare. Însă erau niște plante foarte rezistente, așa că s-au răspândit ca mușchiul.

Casa noastră ajunsese astfel, plină de improvizații, ca urmare a uneia dintre tragediile Restaurației¹. Provincia Echigo era una dintre cele care susțineau sistemul de guvernare dual². Pentru cei din părțile acestea, mikadoul³ era prea sacru pentru a se amesteca în războaie sau pentru a fi deranjat cu probleme birocratice, civile, așa că au luptat pentru a susține puterea shogunului, căruia strămoșii lor îi fuseseră loiali vreme de generații întregi. Pe atunci tatăl meu era *karo*, adică primul consilier al daimiatului⁴ Nagaoka, o

¹ Restaurația Meiji este numele dat unei serii de evenimente, începute în 1868, care au condus la lichidarea shogunatului și restaurarea conducerii imperiale în Japonia. Restaurația a dus în Japonia la schimbări enorme asupra structurilor politice și sociale de la sfârșitul perioadei Edo (adesea numit Shogunatul târziu Tokugawa) și începutul perioadei Meiji. Imediat după Restaurația Meiji, șintoismul a devenit religia oficială a Japoniei, iar în 1868, îmbinarea acestuia cu budismul a fost scoasă în afara legii.

² Între secolele al IV-lea și al VI-lea, regatele de pe teritoriul actual al Japoniei au fost unite sub un împărat. Din secolul al XII-lea, puterea reală a fost deținută de dictatori militari (shōgun) și lorzi feudali (daimyō), fiind aplicată de nobilimea războinică (samurai). După conducerea de către shogunatele Kamakura și Ashikaga și un secol de războaie interne, Japonia a fost unificată în 1600 de către shogunatul Tokugawa, care a implementat o politică externă izolaționistă. În 1853, o flotă a Statelor Unite a forțat Japonia să deschidă comerțul cu Occidentul, ceea ce a dus, în 1868, la sfârșitul shogunatului și la restaurarea puterii imperiale.

³ Nume dat de europeni împăratului Japoniei.

⁴ Subdiviziune teritorială istorică a Japoniei.

funcție pe care o deținea de la vârsta de șapte ani, când fusese lăsată vacantă de moartea neașteptată a bunicului meu. Urmare unor împrejurări neobișnuite, tatăl meu era singurul funcționar de conducere aflat în funcție, și astfel a ajuns să aibă toate responsabilitățile și îndatoririle specifice funcției de daimio⁵ în timpul războaielor Restaurației.

În cea mai neagră perioadă prin care trecuse vreodată, Nagaoka Echigo făcea parte din tabăra celor învinși. Când mama a aflat că tabăra soțului ei a pierdut și că el a fost luat prizonier i-a trimis pe toți cei din familie într-un loc sigur și apoi, pentru a nu lăsa casa în mâna dușmanilor, i-a dat foc cu mâna ei și privit-o de pe munte cum se face scrum.

După ce zilele furtunoase ale războiului au trecut și tata a fost în sfârșit eliberat din funcția administrativă pe care i se ordonase s-o păstreze până când aparatul guvernamental central avea să se stabilizeze, a pus laolaltă ce mai rămăsese din averea familiei și după ce le-a împărțit servitorilor rămași fără slujbă ceea ce li se cuvenea, a construit o casă provizorie pe locul fostului conac. Apoi a plantat o livadă de duzi pe câteva hectare de teren în apropiere, asumându-și cu mândrie rangul inferior de țăran. Bărbații samurai nu știau nimic despre afaceri. Dintotdeauna fusese considerat dezonorant să se ocupe de bani. Așa că toate afacerile au fost lăsate în administrarea credinciosului Jiya, care era în același timp complet lipsit de experiență, în vreme ce tata și-a dedicat viața cititului, și-a scris memoriile și le-a împuiat vecinilor lui cu vederi înguste capul cu idei despre reforme progresiste.

Cu toate acestea, tatăl meu nu a renunțat la o anume extravaganță. Funcționarii care ocupau funcții administrative erau, înainte de Restaurație, obligați prin lege ca o dată

⁵ Principalii feudali japonezi.

la doi ani să meargă în delegație oficială în capitală. Tata transformase acest drum obligatoriu într-o vizită informală anuală, pe care o numea amuzat „o fereastră către zilele viitoare”. Denumirea era foarte potrivită, pentru că această vizită anuală a tatălui meu îi oferea întregii familii o perspectivă asupra progreselor făcute de Japonia. În afară de tablourile cu cuvinte caligrafiate, ne aducea în dar tot felul de lucruri ciudate, nemaivăzute – diverse nimicuri strălucitoare pentru servitori, jucării pentru copii, obiecte folosite în gospodărie pentru mama și adesea lucruri rare, de import, pentru preanonabila mea bunică.

Jiya îl însoțea întotdeauna pe tata în aceste călătorii și în considerarea funcției sale de administrator al banilor intra în contact cu neguțătorii, așa că auzea multe povești despre modul în care făceau comerț străinii cu japonezii. Sistemul de negoț al străinilor era unul foarte iscusit, lucru recunoscut de toată lumea. Deși pentru japonezi acest sistem era adesea dezastruos, stârnea totuși admirație și dorința de a-l imita. Jiya era cel mai cinstit om din lume, însă din dorința de a servi interesele preaiubitului său stăpân a implicat numele familiei noastre într-o încurcătură dezonorantă și a fost nevoie de luni de zile și de o grămadă de timp pentru ca totul să se lămurească. Mă îndoiesc că vreuna dintre părțile implicate a înțeles pe deplin problema în chestiune. Știu sigur că Jiya a suferit toată viața din cauza acestei încurcături. Lucrurile s-au petrecut în acest fel.

Jiya a făcut cunoștință cu un japonez care, acționând ca mandatar al unui străin, cumpăra cartoane cu ouă de viermi de mătase din toate satele din jur. Astfel de cartoane aveau tipărite pe ele, cu o cerneală specială, numele sau efigia proprietarului. Apoi cartoanele erau puse sub fluturi, care presărau pe ele mii de ouă mici, asemănătoare cu niște

seminte. Ulterior, cartoanele erau împărțite după categorii și vândute mai departe comercianților.

Acest mandatar, care era un om foarte bogat, i-a spus lui Jiya că dacă înlocuia ouăle cu seminte de muștar, cartoanele ar fi putut fi vândute cu un profit care l-ar fi îmbogățit pe stăpânul său. Aceasta, a explicat agentul mai departe, era o metodă de negoț străină, adoptată recent de negustorii din Yokohama. Era cunoscută drept „noua metodă de întărire a Japoniei, astfel încât barbarii cei cu nasul pe sus să nu mai ia fața copiilor Japoniei în negoț”.

Cum plantația de duzi a tatălui meu furniza hrana pentru mulți dintre viermii de mătase din satele învecinate, numele tatălui meu era de încredere, așa că agentul îl putea folosi ca atare. Bietul Jiya, încântat că putea face afaceri în noua modalitate, mai inteligentă, a fost folosit ca o simplă unealtă, fără să-și dea seama. Bărbatul a pregătit cartoane în valoare de sute de yeni, toate marcate cu emblema tatălui meu. Probabil el a păstrat toți banii. În orice caz, noi am aflat de toată această afacere când un străin foarte înalt, roșu la față și îmbrăcat cu niște haine ca niște burlane, a venit la noi acasă și a cerut să stea de vorbă cu tata. Cât de bine îmi amintesc ziua aceea importantă! Sora mea și cu mine ne-am umezit vârfulurile degetelor și am făcut găuri minuscule în panoul de hârtie al ușilor pentru a ne uita la minunatul străin. Știam că era nepoliticos și nedemn de rangul nostru, însă nu credeam că o să ne mai întâlnim cu o astfel de ocazie.

N-am absolut niciun motiv pentru care să cred că străinul avea vreo vină. Și era foarte posibil – posibil – ca agentul să fi încercat doar să fie mai isteț decât străinul. În vremurile acelea ciudate, o grămadă de lucruri puteau fi înțelese pe dos. Bineînțeles, tatăl meu, care nu știa absolut nimic de această tranzacție, a plătit tot ce era de plătit și și-a onorat

numele, deși mă îndoiesc că a înțeles vreodată despre ce era vorba. Tărășenia aceasta era una dintre numeroasele încercări pe care le făceau vasalii naivi, în ale căror suflete loiale și supuse greșelii era mai multă dragoste decât înțelepciune.

În serile din timpul iernilor lungi îmi plăcea să mă strecur în sala servitorilor pentru a-i urmări la muncă și pentru a le asculta poveștile. Într-o seară, pe când aveam vreo șapte ani, traversam în fugă cerdacul care ducea în zig-zag spre partea aceea a casei și am auzit voci amestecate cu bufniturile pe care le făcea zăpada aruncată de pe acoperiș. Curățarea acoperișului după lăsarea întunericului era ceva neobișnuit, însă Jiya era sus, certându-se cu șeful culilor și insistând că treaba trebuia terminată în seara aceea.

– La cum ninge, l-am auzit spunând, până dimineață se prăbușește acoperișul.

Unul dintre culi a murmurat ceva despre faptul că ar fi timpul de mers la templu și am auzit atunci și sunetul înfundat al clopotului de la templu. Cu toate acestea, Jiya a insistat să se facă așa cum voia el, așa că oamenii și-au continuat munca. Eram foarte uimită de îndrăzneala celui care pusese la îndoială porunca lui Jiya. Pentru mintea mea de copil, Jiya era o persoană remarcabilă, care avea întotdeauna dreptate și al cărui cuvânt era lege. Însă cu tot respectul ce i-l purtam pentru înțelepciunea sa, îl iubeam din toată inima. Și pe bună dreptate, pentru că nu era niciodată prea ocupat pentru a-mi împleni o păpușă din paie ori pentru a-mi spune o poveste în timp ce stăteam pe o piatră din grădină și îl priveam cum muncește.

Sala servitorilor era o încăpere foarte mare. Pe jumătate din podeaua de scânduri erau răspândite ici și colo rogojini de paie. În această parte se torcea, se măcina orezul și aveau loc celelalte diferite activități specifice bucătăriei. Cealaltă

jumătate, unde se făceau treburile mai grele, care presupuneau mai multă dezordine și mizerie, era podită cu lut tare. În mijlocul încăperii era vatra – o cutie mare, căptușită cu lut și scobită în podea –, iar alături de aceasta era un coș cu lemne pentru foc. De o grindă de deasupra atârna un lanț de care erau prinse diverse ustensile folosite la gătit. Fumul ieșea printr-o deschizătură din centrul acoperișului, peste care era montat un acoperiș mai mic, pentru a împiedica ploaia să cadă înăuntru.

Când am intrat în camera imensă, zgomotele specifice activităților se amestecau cu râsetele și vorbele oamenilor. Într-unul dintre colțuri, o servitoare măcina orez pentru găluștile de a doua zi. O alta transforma un kimono vechi în cărpe de spălat. Alte două aruncau de la una la alta un coș puțin adânc, separând astfel boabele de fasole închise la culoare de cele albe, iar ceva mai departe de ceilalți stătea Ishi, învărtind roata de tors cu ajutorul unui băț scurt.

Am fost întâmpinată cu murmure de bun-venit, pentru că tuturor servitorilor le plăceau vizitele lui „Etsu-bo⁶ Sama”, cum îmi spuneau ei. Unul s-a grăbit să-mi aducă o pernuță, altul a aruncat în foc o mână de coji uscate de castane. Îmi plăceau nuanțele schimbătoare ale jarului făcut de cojile de castane, așa că m-am oprit câteva clipe să le privesc.

– Vino aici, Etsu-bo Sama! m-a strigat o voce catifelată.

Era Ishi. Se mutase pe rogojină, lăsându-mi mie perna. Știa că îmi plăcea să învărt roata de tors, așa că mi-a împins în mână șomoilogul de bumbac, ținându-și mâna ei deasupra, pentru a mă feri. Încă mai simt senzația dată de firul subțire care mi se strecura printre degete în timp ce învărteam roata cea mare. Mă temeam că voi toarce un fir inegal, și probabil

că a fost mai bine pentru munca lui Ishi că am fost distrasă curând de intrarea lui Jiya. Acesta a tras o rogojină pe partea podită cu lut și s-a așezat imediat, întinzându-și picioarele și ținând între degetele acestora capătul frânghiei de paie de orez pe care o împletea.

– Jiya San! l-a strigat Ishi. Avem un oaspete de onoare.

Jiya și-a ridicat repede privirea și, făcând o plecăciune caraghioasă, clătinându-se deasupra frânghiei întinse, a ridicat zâmbind o pereche de papuci de paie, care se legănuau la capătul unei sfori.

– Ah! am țipat eu, sărind în picioare și traversând în fugă spre el podeaua lutuită. Sunt încălțările mele pentru zăpadă? Le-ai terminat?

– Da, Etsu-bo Sama, a răspuns el, punându-mi în mână o pereche de ghetuțe de paie, și le-am terminat chiar la timp. O să vină cea mai mare ninsoare de anul acesta. Când o să mergi mâine la școală poți să o iei pe scurtătură, să traversezi peste gârlă și peste câmpuri, pentru că drumurile n-or să se mai vadă.

Ca de obicei, previziunile lui Jiya s-au dovedit corecte. Fără ghetuțele noastre de zăpadă, noi fetele n-am fi putut merge deloc la școală. Mai mult, faptul că insistase să-i pună la treabă pe culi ne salvase acoperișul. Pentru că înainte de venirea zorilor un strat gros de un metru și jumătate de zăpadă s-a așternut peste potecile săpate în troiene și peste muntele de zăpadă lung și alb de pe mijlocul străzilor.

⁶ Formă de alint a numelui autoarei.